

ОСВІТА ПЕДАГОГА

УДК 37.013.75

Г. В. Аніщенко

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-СТАТИСТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО- ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Докорінні зміни, які відбуваються в Україні, глибоко впливають на перебудову світогляду і психологію людей, їх духовне життя. Важливого значення набувають завдання подолання розриву між культурою, наукою й освітою через використання загальнолюдських цінностей, моральних ідеалів та створення необхідних умов для реалізації ідей самооцінки особистості. В цьому контексті незмірно зростає роль вихователя дошкільних закладів та його музична обізнаність.

Традиції застосування музичної культури в процесі підготовки майбутніх фахівців продовжувалися в практиці різних навчальних закладів. Виховання майбутніх вихователів дошкільних закладів потребує реалізації цілої системи державних заходів, які б спиралися на музичну педагогіку як науку, що досліджує теоретичні і практичні сторони музичного мистецтва як засобу формування духовної культури особистості.

У статті проаналізовано результати експерименту з впровадження методики формування музичної обізнаності майбутніх вихователів дошкільних закладів.

Поняття „обґрунтування ефективності методики формування музично-творчого потенціалу майбутнього вихователя дошкільних закладів” – це складна багатоконпонентна характеристика сукупних якостей процесу формування музичної обізнаності та результатів музичної освіти дітей дошкільного віку, що відповідають рівню музично-культурного досвіду майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, узгодженим з державними вимогами й стандартами [6, с. 1 – 3].

Гуманізація сучасної музичної освіти орієнтується на музично-творчий розвиток особистості майбутнього вихователя. Одна з провідних методик цього процесу – це особистісно-зорієнтоване музичне навчання. Воно дозволяє вивчати і музично розвивати не лише яскраво виражені музично-творчі здібності студентів, а й їхні потенційні музичні можливості. Актуалізація потенційних сил особистості забезпечує розкриття її внутрішньої сутності і визначає шлях самореалізації та життєздійснення. Зважаючи на це, актуальною проблемою музичної підготовки майбутніх вихователів виступає проблема формування

музичної обізнаності та подальшого розвитку музично-творчого потенціалу майбутніх фахівців.

Сформованість означеної музичної якості визначає ступінь готовності студентів педагогічних коледжів до музично-творчої роботи в дошкільному закладі. Враховуючи думку О. Савченко про те, що особистісно-орієнтована музична освіта передбачає проектування індивідуальної траєкторії професійного становлення кожного студента протягом усіх років його навчання, вважаємо одним із шляхів формування музично-творчого потенціалу майбутнього вихователя творчу спрямованість вивчення музично-теоретичних дисциплін під час навчання у педагогічних коледжах [2, с. 39 – 42; 4].

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що музично-творчі форми роботи, як вид самостійної діяльності студентів, мають місце у дослідженнях таких сучасних учених, як Л. Баренбойм, Л. Бочкарьов, Е. Гуцало, Л. Коваль, О. Ковальов, О. Олексюк, Г. Падалка, Т. Родіна, Г. Шевченко та інші. Разом з тим їхня увага зосереджується на окремих видах музично-творчої діяльності і не охоплює в усій цілісності процес оволодіння системою музично-творчих знань, умінь, навичок.

Метою нашої статті є висвітлення результатів впровадження методики формування музичної обізнаності у процесі вивчення музично-теоретичних дисциплін протягом навчання в навчальних закладах. Музична творчість як один із видів проблемного навчання склала основу організаційно-методичної системи завдань, вправ, форм і видів роботи на заняттях з „Співи та музична література”, „Теорія та методика музичного виховання”, а також спецкурсу „Світ музично-естетичних вражень” для студентів третіх – четвертих курсів [1, с. 163 – 165]. Проведена дослідницько-експериментальна робота довела, що формування музичної обізнаності майбутнього вихователя є складноорганізованим процесом, спрямованим на взаємодію всіх його складових компонентів: інтелектуально-пізнавального, емоційно-почуттєвого та інтерпретаційного (щодо відносно музики). Розвиток останніх свідчить про нарощування і збагачення музично-творчого потенціалу в цілому.

Процес формування музичної обізнаності у проведеній дослідно-експериментальній роботі характеризували: поетапність музичної діяльності, спрямованість висунутих педагогічно-методичних музичних завдань на теоретичне й практичне оволодіння студентами процесом музичного творення, комплексно-системний та індивідуальний музично-творчий підходи до їх особистісного і професійного музичного розвитку, відповідність експериментальної методики завданням професійної підготовки майбутнього вихователя дошкільних закладів. Основою впровадження у навчально-виховний процес поетапності формування музично-творчого потенціалу майбутнього вихователя дошкільних закладів стала періодизація вивчення музично-теоретичних дисциплін протягом усього періоду навчання. Це такі етапи: перший – початковий, другий – усвідомлено-дієвий і третій – творчий. Мета і завдання кожного

етапу були спрямовані на формування системи музичних знань та умінь, яка дозволяла б застосовувати їх у музично-творчому режимі. У ході експериментального дослідження було доведено, що перспективним шляхом підготовки студентів до формування музичної обізнаності є використання у навчально-виховному процесі методів музичної імпровізації та індивідуального творення на індивідуальних і практичних заняттях.

Експериментальна апробація ефективності запропонованої музичної методики проводилася на базах педагогічних коледжів та училищ Луганської та Донецької областей. Дослідження результатів упровадження у навчально-виховний процес розробленої нами методики здійснювалося методом констатуючих зрізів відповідно до етапів формування музичної обізнаності.

Метою експерименту була практична перевірка ефективності умов формування музичної обізнаності майбутніх вихователів дошкільних закладів. Експеримент проводився зі студентами різних курсів в експериментальних та контрольних групах.

Студентам молодших курсів було впроваджено та проведено факультативний практичний курс „Світ музично-естетичних вражень”. Було визначено такі завдання експериментальної роботи: довести важливість функціонування музично-творчого потенціалу у професійній підготовці майбутнього вихователів дошкільних закладів; визначити засоби формування музичної обізнаності студентів; здійснити процес активного залучення суб’єктів навчання до музично-творчої роботи; на основі музично-теоретичного опрацювання проблеми та констатувального експерименту забезпечити вплив музично-творчої діяльності на процес формування музично-творчого потенціалу майбутніх фахівців.

Відповідно до цих завдань було визначено шляхи їх вирішення: комплексна організація музичної діяльності студентів; побудова навчально-виховного процесу на основі системного та індивідуального музично-творчого підходів; виявлення потенційної спроможності майбутніх фахівців до музично-творчої роботи; застосування музично-творчих завдань згідно з індивідуальними можливостями кожного студента. Експериментально-статистичне обґрунтування ефективності методики формування музичної обізнаності потенціалу майбутнього вихователя.

Досліджуючи інтенсивність вияву показників музичної обізнаності майбутнього вихователя дошкільних закладів, ми використовували різні методи: від спостереження за навчальною діяльністю студентів до оцінювання їх на заліках та іспитах з музично-теоретичних дисциплін. З’ясування рівнів готовності студентів до музичної обізнаності спиралося на врахування індивідуальних можливостей останніх та міри їх індивідуального музичного зростання.

Перший констатуючий зріз у контрольній та експериментальній групах був зроблений на початку експерименту. Його метою було

виявлення музичної обізнаності в студентів коледжу підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів, уміння застосовувати ці музичні знання у творчих умовах (інтелектуально-пізнавальний компонент музично-творчого потенціалу студента). Окрім того, ми з'ясовували міру музичної зацікавленості студентів творчими формами роботи на заняттях з музично-теоретичних дисциплін, усвідомлення ними власної емоційно-почуттєвої сфери під час слухання музики (емоційно-почуттєвий компонент) та прояви різних типів музичної активності (в залежності від вибору та виконання запропонованих музичних завдань).

Головним напрямком дослідницько-експериментальної роботи було визначення й порівняння рівнів сформованості структурних компонентів досліджуваної якості у студентів контрольної та експериментальної груп на основних етапах формуючого експерименту, а також на початку та в кінці дослідження. З цією метою було зроблено контрольні зрізи відповідно до виявів кожного структурного компонента. Аналізуючи результати дослідно-експериментальної роботи, спрямованої на розвиток музичної обізнаності та інтелектуально-пізнавального компоненту досліджуваного феномена, маємо окремо зупинитись на деяких суттєвих моментах. Так, у певної кількості студентів експериментальної групи відмічено музично-творчий підхід до використання музично-теоретичних знань та умінь. Це знайшло втілення у їхніх відповідях на запитання спеціально розроблених нами анкет.

Самостійний вибір і виконання письмових проблемних музичних завдань підтверджує підвищення інтересу до музично-творчих форм роботи і свідчить про усвідомлення майбутніми фахівцями їх значущості для музично-педагогічної діяльності.

Порівняльний аналіз діагностування показників інтелектуально-пізнавального компоненту структури музично-творчого потенціалу майбутнього вихователя дошкільних закладів на етапах формуючого експерименту дає підстави стверджувати, що використана експериментальна методика сприяла розвитку музичного мислення, пам'яті, слуху, збагаченню досвіду музично-творчої діяльності.

Звертаючись до аналізу емоційно-почуттєвого компоненту структури музичної обізнаності, слід зазначити, що його позитивні зміни були зумовлені цілеспрямованим впливом на емоційно-почуттєву сферу особистості студента. Ефективність цього процесу визначалась упровадженням у навчально-виховний процес різних музично-методичних засобів, зокрема, створення ситуації музичного успіху, підтримки, задоволеності, прийоми „емоційного враження” та „інтелектуально-емоційного враження”, заохочення з боку викладача та однокурсників [7, с. 83 – 86]. Застосування методу музичної імпровізації допомогло студентам звільнитися від закомплексованості, невпевненості, моральної скутості й відкрило шлях вільного музично-творчого оволодіння музичними знаннями, уміннями й навичками.

Поліпшення розвиненості емоційно-почуттєвої сфери студентів пов'язано також із мотиваційним забезпеченням навчально-виховного процесу. Свідоме націлювання майбутніх спеціалістів на необхідність оволодіння музичними навичками музичної творчості сприяло формуванню стійкого музичного інтересу до цієї галузі професійної підготовки. Набуття студентами досвіду музичного творення сприяло усвідомленню власного рівня професіоналізму, готовності до роботи з дітьми. Разом з тим, це допомагало розкрити майбутнім фахівцям внутрішні суперечності між музичними знаннями і незнаннями, уміннями і невміннями, що і націлювало майбутніх вихователів на подальше вдосконалення музично-творчих навичок.

Звертаючись до аналізу інтенційного компоненту музичної обізнаності майбутнього вихователя, треба зазначити, що ті позитивні зміни, які мають місце в експериментальній групі, зумовлені активізацією проявів потенційних музичних можливостей студентів, залученням їх до самоактуалізації, включенням у самореалізаційні процеси самоздійснення засобами музичного творення. Посилення зацікавленості творчими формами роботи на музично-теоретичних заняттях, розуміння необхідності оволодіння музично-творчими навичками, впевненість у своїх силах викликали значне зростання музичної обізнаності з боку респондентів уже на етапах формуючого експерименту.

Причому низький рівень відповідає проявам відтворюючої музичної активності (під час виконання завдань без проявів особистісного музичного інтересу), середній – виявленню інтерпретувальної музичної активності (зацікавленість проблемними, творчими формами роботи, але неякісне їх виконання, зумовлене недостатністю музично-теоретичних знань та умінь) і високий рівень – це вияв музично-творчої активності, який характеризується стійким інтересом до музично-творчих форм роботи, умінням якісно їх виконувати, бажанням працювати в умовах музичної творчості.

Результати проведеного за методикою констатуючого експерименту контрольного зрізу вказують на те, що в процесі формування музичної обізнаності у студентів значно підвищився рівень музично-творчої активності. При цьому рівень відтворюючої музичної активності зменшився. Експериментально-статистичне обґрунтування ефективності методики формування музичної обізнаності майбутнього вихователя інтерпретувальної активності збільшилося на 7,22 %. Це вказує на те, що впроваджена методика формування музичної обізнаності сприяла проявам вищих рівнів активності у майбутніх вихователів. Свідченням зростання міри музично-творчої активності стало те, що студенти, виконуючи музичні завдання, віддавали перевагу музично-творчим формам роботи, це також відображено у їхніх відповідях на запитання анкети.

Музично-творча активність, відображена у продуктах самостійної творчості, які виявили набуті під час формувального експерименту музичні знання та уміння (вивчення народних пісень, створені студентами власні характеристики-анотації до пісень дитячого репертуару, написані творчі мініатюри-характеристики на пісні). Практично реалізована творча спрямованість викладання музично-теоретичних дисциплін дозволила використати широкі можливості цього курсу для ефективного й цілеспрямованого розвитку музичних знань, умінь, навичок, необхідних для успішної музично-творчої діяльності майбутніх спеціалістів.

Здійснення формуючого експерименту сприяло усуненню нами недоліків, суперечностей, які мають місце у професійній підготовці майбутнього вихователя дошкільних закладів, зростанню її ефективності за рахунок упровадження у навчально-виховний процес розробленої методики формування музичної обізнаності студента як необхідного складника професіоналізму фахівця.

Отримані в процесі аналізу дослідно-експериментальної роботи показники поетапної підготовки студентів до музичної обізнаності доводять значну відмінність рівнів сформованості структурних компонентів музично-творчого потенціалу майбутнього спеціаліста експериментальної групи від показників студентів контрольної групи, чия спеціальна підготовка відбувалась у традиційно організованому навчально-виховному процесі [5, с. 101 – 104]. Позитивні зміни у розвитку музично-творчої здатності були зумовлені цілісною організацією педагогічних умов протягом усього періоду вивчення музично-теоретичних дисциплін у педагогічних коледжах. Завдяки цілеспрямованому застосуванню проблемних і творчих завдань з урахуванням індивідуальних відмінностей студентів стало можливим використання музично-теоретичних знань в умовах музичної творчості, наслідком чого є позитивні результати підсумкового контрольного зрізу.

Уважаючи визначені результати дослідження достатньо переконливими, ми додатково звернулись до вимірювання отриманих даних з метою виявлення ефективності впровадження у навчальний процес розробленої методики формування музичної обізнаності студентів.

Таким чином, отримані дані дозволяють нам визначити ефективність запропонованої методики навчання. Узагальнюючи аналіз результатів дослідження, ми дійшли таких висновків. Позитивні зміни в розвитку структурних компонентів музично-творчого потенціалу студентів експериментальної групи є показниками ефективності впровадження у навчально-виховний процес розробленої методики формування означеного поняття. Результати свідчать про інтеграційне застосування студентами музично-теоретичних знань, що виявилось у зростанні їхньої музичної обізнаності. Також помічено усвідомлення майбутніми фахівцями значущості музично-творчої діяльності, яка

визначає рівень професійної підготовки. Про це свідчить утвердження стійкого пізнавального інтересу з боку студентів до музично-творчих форм роботи на заняттях і прояви індивідуально-самостійного творення. Слід сказати про підвищення активності студентів (особливо музично-творчої), яка виявилась у самостійності майбутніх фахівців, їхній ініціативності, цілеспрямованості, цільовизначенні.

Підтвердженням практичного значення ефективності запропонованої методики стали якісні та кількісні зрушення у рівнях інтелектуально-пізнавального, емоційно-почуттєвого та інтенційного компонентів музично-творчого потенціалу майбутніх спеціалістів, що характеризує ступінь володіння студентами експериментальної групи засобами музичної творчості. Окрім поліпшення рівня розвитку суто спеціальних музичних умінь та навичок, у студентів зросла відповідальність, працездатність, самовідданість і любов до професії. Успішність самореалізації засобами музичного творення забезпечила професійну спрямованість майбутніх вихователів на музично-творчий розвиток особистості дітей і подальше власне зростання.

Список використаної літератури

- 1. Асаф'єв Б. В.** Музыкальная форма как процесс / Б. В. Асаф'єв. Книга вторая. Интонация // Избр. труды. – Изд. Академии наук СССР. – М., 1957. – Т. V. – С. 163 – 165.
- 2. Ветлугина Н. А.** Художественное творчество и ребенок / под ред. Н. А. Ветлугиной. – М., 1972.
- 3. Гончаренко С. У.** Проблеми індивідуалізації процесу навчання С. У. Гончаренко, В. М. Володько // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 1. – С. 63 – 71.
- 4. Немов Р. С.** Психология : в 3-х кн : учеб. для студентов высш. пед. учеб. заведений / Р. С. Немов. – 4-е изд. – М. : Гуманит. изд. Центр.
- 5. Поніманська Т. І.** Основи дошкільної педагогіки / Т. І. Поніманська – К., 1998. – 298 с.
- 6. Савченко О.** Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів / О. Савченко // Початк. шк. – 2001. – № 7. – С. 1 – 4.
- 7. Суходольская-Кулешова Л. В.** Формирование эстетической культуры будущего учителя / Л. В. Суходольская-Кулешова // Педагогика. – 2003. – № 7. – С. 83 – 86.

Аніщенко Г. В. Експериментально-статистичне обґрунтування ефективності методики формування музично-творчого потенціалу майбутнього вихователя дошкільних закладів

У статті розкрито систему психолого-педагогічних умов, які забезпечать успішність формування музично-творчого потенціалу як чинника музичної обізнаності майбутніх вихователів дошкільних закладів у процесі вивчення музично-теоретичних дисциплін. Висвітлено характеристику музично-творчого потенціалу як чинника формування музичної обізнаності сучасного фахівця, яке неможливе без конкретизації її сутності. Автор розглядає музично-творчий потенціал як складне

особистісне утворення, що постає умовою й результатом музично-педагогічної діяльності, забезпечує нестандартний підхід і музично-творче вирішення професійних завдань.

Ключові слова: музично-творчий потенціал, інтерпретувальна музична активність.

Анищенко А. В. Экспериментально-статистическое обоснование эффективности методики формирования музыкальной осведомленности будущего воспитателя дошкольных учреждений

В статье раскрыта система психолого-педагогических условий, которые обеспечивают успешность формирования музыкально-творческого потенциала как фактора музыкальной осведомленности будущих воспитателей дошкольных учреждений в процессе изучения музыкально-теоретических дисциплин. Освещена характеристика музыкально-творческого потенциала как фактора формирования музыкальной осведомленности современного специалиста, которое невозможно без конкретизации его сущности. Автор рассматривает музыкально-творческий потенциал как сложное личностное образование, которое является условием и результатом музыкально-педагогической деятельности, обеспечивает нестандартный подход и музыкально-творческое решение профессиональных задач.

Ключевые слова: музыкально-творческий потенциал, интерпретуальная музыкальная активность.

Anishchenko H. V. Experimental and Statistical Substantiation of the Efficiency of the Methodology of Musical Awareness Formation of the Prospective Preschool Teacher

The system of psychological and pedagogical conditions, which ensure success of the music and creative potential formation as a factor of music awareness of prospective preschool teachers during learning/teaching music theory is covered in the article. The characteristics of the music and creative potential as a factor of the music awareness formation of the modern expert, which is impossible without specification of its matter, are given. The author considers music and creative potential as a compound personal formation, which is the condition and result of music and pedagogical activity, provides informal approach and music and creative solution of professional tasks.

Key words: music and creative potential, interpreted music activity.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.